

men, vel non iniquum, postulare Ludovicus vetat; à quo vel in votis dissentire religioni ducimus. Habet nimirum ingens ipsius animus majus aliquid quod sequatur, quam Victoris Triumphatorisque nomen; & in constantissima, qua fruitur, florentissimi Regni perennitate, nihil jam ambit; nisi ut Pacator Orbis, Pacisque Fundator ac quietis felicitatem publicam

ac beatam tranquillitatem procuret. Ergo tu Pacis auctor atque arbiter, Deus, quam frustra quæramus armis, hanc tu ferventibus religiosissimi Principis piique populi votis Pacem indulge. Injice omnibus ac singulis Europæ Principibus salubres Pacis cogitationes. Desistant tandem aliquando bellis fatalibus, & communi nobiscum studio ad parandam toti orbi tranquillitatem incumbant.

IN NATALIBUS
SERENISSIMI DUCIS
BRITANNIÆ

Oratio Extemporalis habita die III. Idus Jul. an. M.DCC. IV.

SERENISSIMO PRINCIPI
DUCI BURGUNDIONUM
PATRI FELICISSIMO.

Exortam felicibus auspiciis sobolem dum in amplissimo ordinum omnium consessu nuper tibi gratularer, PRINCEPS SERENISSIME, sensi tunc imprimis, qualem universa Gallie felicitatis ac lætitiæ cumulum peperisses. Utinam enim verò propriis usurpares oculis, ut omnes ab ore dicentis penderent! ut avidis exciperent auribus, quæ non tam Oratoris industria, quam ejusdem studium & ipsa argumenti copia profunderet! ut applauderent ultro tuis laudibus, & cupidissimam in nobis placendi tibi voluntatem gratissima admurmuratione prosequerentur!

Neque tamen mirum illud tibi videatur, PRINCEPS SERENISSIME, qui populorum vota tam feliciter expleveris. Hactenus abundè omnium de te expectationi responderas, qui vel in ipso ætatis flore, tot præditus virtutibus, tam absolutus numeris omnibus viderere. Dederas in Aula eximium indolis aureæ, solertis ingenii, vera sinceraque pietatis specimen. Providus, sagax, fortis, victor ac triumphator inter arma, præstantissimorum Imperatorum prudentiam, magnanimitatem, fortunam aquaveras: paternæ & avitæ virtutis æmulus utriusque te simillimum exhibueras. Quid restabat aliud, PRINCEPS SERENISSIME, nisi ut ardentissimis totius Gallie desideriis Filium sufficeres, qui te ipsum vicissim tui simillimus aliquando redderet?

Nunc demum votorum compotes, nihil ultra Superos rogabimus, si modò pretiosum illud munus, quod per te nobis illi concesserunt, proprium fecerint, & Filium pariter ac Parentem futuris Nepotibus Imperatores conservarint.

Hæc sunt vota, quæ pro te universa Gallia, atque imprimis Societas nostra nuncupat; cujus ego nomine Orationem hanc studiosissimi obsequii fidele monumentum dico, voveo ac consecro.

PRINCEPS SERENISSIME.

Tibi deditissimus GABRIEL
FRANCISCUS LE JAY
è Societate JESU.

IN NATALIBUS
SERENISSIMI DUCIS
BRITANNIÆ

ORATIO EXTEMPORALIS.

ORATIO VI.

Aderant
Em. Car-
dinalis
d'Estrees,
& uer-
que Sedis
Apostoli-
ce Nun-
cius.

QUàm felici gentis nostræ fato fieri dicam, Cardinalis Eminentissime, Excellentissimi Sedis Apostolica Nuncii; Illustrissimi Ecclesiæ Principes, Præsides illustrissimi, Clarissimi Senatores, Viri omnium Ordinum ornatissimi: Ut dum Europa pene tota funestis bellorum agitur ætibus, & grave sibi exitium timet; Gallia perturbatos inter tumultus miram expeditamque securitatem præ se ferat, & dulcissimis pacis ac tranquillitatis fructibus perfruatur? Nam quis diebus ab hinc paucis, ex quo felicibus auspiciis ortus est Augustus Britannia Dux, quis in omnibus ac singulis hujus Imperii partibus ingentem illam, quam sustinemus, belli molem sensit, aut in placidissima fortunatorum temporum quiete versari sibi non visus est? Quàm singulari, quàm sincera gestientis animi significatione pretiosissimum illud divinæ in Galliam benignitatis pignus exceptum est? Quibus parcitum impensis ac sumptibus? Fuit aliquis tam parum locuples ac tenuis, qui lætitiæ communis in partem non venerit? Solemnes ubique ludorum apparatus, liberales epulæ, festivi ignes, tubarum ac tympanorum sonitus hodieque non cessant; neque publici gaudii finis erit aut modus, nisi vel repugnantes coerceantur illi, qui in tam ampla exultandi segete finem ac modum non admittunt.

Sensit enimverò, sensit Gallicus Populus pretium illius muneris, quod sibi à præpotenti Numine concederetur, & plenam in novo Principe optatissimæ fortis expectationem præcepit. Agnovit unus omnium optimè Ludovicus, ejusdem beneficii vim ac momentum, & magnum in Pro-nepote suo votorum omnium sibi fatetur cumulum accessisse.

Agamus igitur immortales Deo Optimo Maximo gratias, qui suam in hoc Imperium munificentiam tam illustribus monumentis perpetuare non desinit: qui Ludovico Magnorum hæredem, serenissimo Delphino Nepotem optatissimum, in victo Burgundionum Duci & Augustæ ipsius Sponsæ felicissimam sobolem, toti denique Gallia florentem Borbonia stirpis surculum impertit.

Verùm in hoc recenti beneficio, dum piam ac liberalem omnipotentis Dei in religiosissimum Principem pariter ac fidelem Populum voluntatem ultro profitemur; ne dubitamus eundem agnoscere æquissimum utriusque muneratorem.

Sic enim statuo, Auditores, ita concessum divino consilio fuisse totius Gallia votis Britannia Ducem; ut in eo Ludovicus Magnus dignum suo in Deum Religionemque constanti studio præmium referret; ut in eodem Gallicus Populus debitam suo in Ludovicum ipsum obsequio mercedem consequeretur. Igitur gratulemur primùm Ludovico Magni, cujus sinceram constantemque Religionem eo præmio remunerat Deus, quo dulcius aut illustrius esse non possit; erit hæc Orationis Pars prior. Gratulemur deinde Gallico Populo, cujus fidele in Regem obsequium ea mercede idem compensat Deus, qua lætior cumulatioque regia Majestatis veris amantibus non contin-
gat;

gat; erit hæc Orationis Pars posterior.

Quod utrumque dum exequor totius nostræ Societatis nomine, cujus nemo tam honorificam provinciam non ambiat, liceat mihi metipsi gratulari, Auditores; qui ante annos septem, cum ex hoc ipso loco pacificum Ludovici, parta victoriarum monumenta Religionem condonantis, animum extollerem, nescio quo afflatus spiritu amplam hodiernæ diei lætitiæ non tam optare, quàm isto Vatis regii versiculo visus sum certò polliceri: *Ecce sic benedicetur homo qui timet Dominum, ut videas filios filiorum tuorum.*

l. Pars.

Et si proposita virtuti merces non est circumscripta brevibus fragilis vitæ angustiis, sed cum ipsa æternitate coæquanda est; tamen qui virtutis cultoribus metiendam nullis temporum terminis immortalitatem promisit Deus, eosdem, vel dum vivunt, anticipato quodam felicitatis æternæ gustu solet recreare. Atque ut abstineam à cæteris exterarum gentium imperiis, quibus tanto lætorem rerum ex voto fluentium seriem Deus annuit, quanto impensorem divini Numinis cultum præ se ferrent; agite, Auditores, ex quo tandem nostra Gallia florere maximè cœpit, & supra reliquos orbis populos sibi principatum vindicare, nisi ex eo tempore, quo felicitis memoriæ Ludovicus Justus se regnumque suum Deo Virginique Matri solemnem religionem consecravit?

Vidit Ludovicus Magnus, qui natus eo ipso anno primus locupletissimusque paternæ pietatis fructus extiterat, quantum ad ipsam regnorum felicitatem conferret Religionis amor ac studium; & in folio Gallici Imperii constitutus nihil antiquius habuit, quàm ut tueretur promoveretque seculò quod fecerat pater, & quod ne-

cessitate temporum præpeditus vel aggredi vel perficere Religionis causa non valuerat, hoc inchoaret ipse atque exequeretur.

Horum ego temporum dum retracto memoriam, Auditores, occurrit statim vestris animis quàm multa ad Religionis gloriam, ad pietatis incrementum, ad refræmandam morum licentiam, ad fovendam legum sanctitatem piè diligenterque sanciverit ac constituerit Ludovicus vel in ipso juventutis aditu, quando cæteri vulgo Principes ambitione, gloria, aut certè degustandis suaviter inexper-tæ Majestatis illecebris unice occupantur.

Meministis compressum feliciter Duellorum furorem, coercitam linguæ petulantiam, imminutam privilegii & ad breviores angustias redactam Hæresim, emendatas Leges, novam Foro judiciisque formam inductam. Quæ omnia Dei, Religionis, æquitatis causa viriliter suscepta, quam felici rerum exitu liberalis ac magnificus in suos Deus sit profecutus, prædicarem operosius, Auditores, si cui latere posset tot miraculorum ferax Ludovici Magni vita, & illa florentissimi regni series, quam nulla ad hunc usque diem temporum calamitas interruptit.

Verùm quantò clarioribus beneficiis Ludovicum Deus cumulabat, tanto erat ad promovendam Dei causam Ludovicus alacrior, nihil tam veritus, quàm ne in referenda gratia minus memor ac gratus videretur. Hinc ille inexpletus, constans, indefessus extinguendæ penitus in regno suo Hæreseos ardor animi; quem non retardavit unquam vel lubrici operis difficultas, vel periculorum magnitudo, vel imminens belli metus, vel proprii capitis discrimen, sic ut ad-momentibus identidem Proceribus

Aulicis incepti consilii magnitudinem atque aulam, excepta sit non semel magna omnium admiratione regia illa vox: *faxint enimvero Superi, ut pro tam felici causa opperere liceat!*

Hinc studium pene par, Religionis ejusdem, quam apud suos restituerat, ornaverat, amplificaverat; in remotissimas orbis partes propaganda. Testor ego vos tot excisa haereticæ factionis monumenta, quae non in suis modò, sed in exteris etiam terris disjecit; tot templa, tot aras quas erexit; tot pretiosa munera, quibus nascentes alio sub sole veræ Religionis Ecclesias ditavit. Testor ego vos terræ Orientis ultimæ, quibus regis impensis sacros divini verbi ministros providit. Testes vos imprimis appello, perpetua pietatis ac liberalitatis Ludovicæ pignora! vos, inquam, novella germina, Juvenes advenæ, regiae hujus domus hospites & alumni, Syri, Arabes, Armeni, Græci, quos Ludovicus adoptavit in filios, quos alit suis sumptibus, quibus eruditionem bonam in pietate, in literis impendit; ut reduces olim in patriam sitis Religionis veræ præcones ac defensores.

Hinc susceptum ultro gravissimi belli pondus, ne afflictam, jacentem, inultam unâ cum regia Majestate Religionem pateretur. Neque verò dubitandum est, quin recepta nunc cælo inter Indigetes cælestis patriæ Jacobi M. felix anima impensæ olim sibi, & in Filium ac Sponsam propagatæ benevolentiae memor Ludovici votis suffragata sit, & partem in hodierna felicitate plurimam sibi vindicet. Nam quid melius amico fideli, Regi beneficentissimo Jacobus precatus fuisset? aut quid Deus ipse latius optatusve rerum suarum vindicæ ac

propugnatori quàm heredem novum largiretur?

Cætera quæcumque favere votis Principum & pertentare ipsorum ambitionem solent, jampridem Deus Ludovici in sinum prodiga manu cummulaverat. Agite enim, Auditores, an deerat illi quidquam, vel opum ad magnificentiam, vel potentiam ad auctoritatem, vel rerum prosperè gestarum ad gloriam, vel domesticæ pacis ad felicitatem? Quis tam virendus exteris, tam terribilis hostibus, suis tam amabilis est visus? Quis cum ipso victoriarum ac triumphorum multitudine, varietate, magnitudine conferri possit? Quis domesticis charior, amicior Aulicis, familiaris suæ jucundior atque acceptior extitit?

Erat aliquid ultra Ludovicus quod expeteret? quod ad fortunandam magis ac magis latissimæ fortis prosperitatem necessarium videretur? Erat aliquid certè quod Augusto defuit; qui expleta longissimi imperii dominatione non habuit prolem cui virtutes transmitteret suas, & universi Orbis principatum relinqueret. Felicior Augusto, uti & major Ludovicus sibi Filium gratulabatur, sed qualem filium, Auditores? Eum scilicet, quo meliorem, si Parenti ipsi peritissimo rerum æstimatori permitteretur optio, nec precaretur sibi nec desiderare potuisset, Filium sapientia, judicio, æquitate, animo Patri simillimum; qui imperare dignus orbi terrarum, unum hoc ambis, ut obsequendi laudem cuicumque de vulgo præripiat: Filium hostium terrorem, expugnatorem urbium, victorem, triumphatorem, Filium aulae delicias, populorum amores, quo laborante non ita pridem confensescere Gallia, quo convalescente reviviscere visa est.

Hac fortunatus sobole Ludovicus habet.

habebat unde provocaret amulationem atque invidiam cæterorum Principum, quibus aut heredes deerant, aut certè non contigerant tales, quales adesse voluissent. Sed quid Ludovico Filium gratulamur, cui tot Nepotes potius, imò cui Pronepotem hodie debemus gratulari?

Hunc porro felicitatis cumulum quæ par oratio celebret, Auditores? Novus Orator, novum dicendi genus requiritur; ubi nullum in tota antiquitate suppetit exemplum quod sequaris, nulla prædicationis hujusmodi vestigia, quibus insistas. Evolvite, per me licet, Annales omnium temporum; vetustissima quæque Imperiorum monumenta percurrite: Invenietur Princeps aliquis, cui tam copiosum latandi argumentum incidit; Pauci occurrunt inter Principes qui Avi extiterint; qui Proavus, audeo dicere, nullus est: At qui Proavus sit ea ætate, iis viribus, ea valetudine, quæ legitimam educandi, instituendi, erudiendi Pronepotis spem afferat; nulla, credo, vel sera posteritas ejusmodi quemquam exhibebit.

Tu quidem, Regum felicissime, reliquorum Principum fortunam jam superaveras, qui alterum è Nepotibus florentissimo post Gallicum Imperium Regno præfices, eumque conspiceres hodie propria virtute promerentem, quod sanguini, quod virtuti tuæ debuerat: qui Nepotem alterum victricibus tuis copiis Imperatorem præposuisses, eumque multiplici victoria nobilem ac triumphantem recepisses: qui Regum hospes munificus extitisses, nunc etiam tutor ac moderator habereris.

Sed hæc, quanta quanta sint, Dei munifici largitoris in te beneficia; vicit tamen hodierni muneris præstantia laudem ac gloriam præte-

ritorum. Neque verò, Regum maxime, id dicere verear, qui te hujusce rei vadem ac sponsorem habeam. Nam in datis ad Episcopos Gallia literis, quibus jubes agi supremo Numini gratias ob concessum tibi Pronepotem, ita beneficii pretium atque magnitudinem effers, & extollis, ut, qui tam parcus ac severus esse soles in tuis laudibus, non dubites tamen felicissimum te inter cæteros Principes profiteri.

Quod et si tacuisses, Princeps enimvero fortunatissime, cui tandem conjicere non licuisset, quàm te florentem, quàm beatum hoc Pronepote tuo arbitrareris? Viderunt omnes, ut erumperent palam latitiæ sensus, quos capax quantumvis animus non caperet; ut discurreres ipse per ædes regias, publici gaudii nuncius; ut venientium ultro citroque gratulationes lubenter exciperes, ut applauderes plaudentibus, & quantum invalescebant acclamantium voces, tantum exultanti animo incrementum accederet.

Id certè eo majore dignum admiratione visum est, Rex si pietissime, quod in rebus prosperis egregiam servas moderationem atque temperantiam: quod felices armorum exitus plerumque sic narras, quasi sagacitatis atque prudentiæ tuæ fructus non essent: quod ante annos paucos, Hispanis Regem à te postulantibus non annueras statim, sed tam inusitati gaudii percipiendam facultatem in alterum diem distuleras.

Unde porro tam dissimilis, tam mutatus à se ipso Ludovicus est, Auditores? Unde Princeps ille tam potens sui, tam moderatus, tam imperans sibi ipsi, non temperat hodie gestientis animi motibus, quin erumpant illi protinus, & arcanos sensus referent ac prodant? Magnum esse

esse quiddam oportet, Auditores, gravem aliquam causam intercessisse necesse est; ut is, qui nihil temere agit unquam, nihil nisi consideratè, nihil ad severas sapientiæ leges non exactum, totum se in his rerum adjunctis lætitiæ permiserit. Nolite dubitare, Auditores; neque dissimulare potuit ipse Ludovicus, quæ ratio tam affusum gaudium peperisset. Videbas nimirum, Rex sapientissime, per auspiciatissimos Britannia Ducis ortus, qui spem etiam ulterioris solis Augustis Conjugibus facerent, sic provisum esse Gallia pariter atque Hispania securitati; nihil ut à funestis bellorum motibus, quibus Europa quatitur, pertimescendum utriusque relinqueretur. Videbas in fortunatis novi Principis natalibus lætissimum beatæ pacis omen. Videbas summam inde aspirare populis tuis expectationem optatæ tranquillitatis, quam nuper tot victoriarum trophæis redemerat, quam hodieque vel gloriæ tuæ dispendio redemptam velles.

Hinc illa lætitiæ tuæ significatio singularis, quia non tam tibi quam populis tuis Britannia Dux nascetur; hinc exultandum triumphandumque tibi censuisti, quia ortus ille felicissimus minùs ad gloriam tuam, quam ad salutem, utilitatem ac quietem publicam momentum afferret.

Fremant enim vero gentes, & populi meditentur inania adversus Dominum & adversus Christum ejus, habet deinceps Gallia, qui res suas tutentur ac vindicent; qui foveant pacem ac quietem; qui æmulatorum ambitionem coerceant, reprimant audaciam, consilia, molitiones, evertant ac labefactent. Habet Gallia, quos non suis tantum populis, sed exteris etiam gentibus Duces ac Reges sufficiat. Hoc tibi nomine cha-

rissimus est Britannia Dux, Ludovico vice, quod spes ejusmodi suscitatur. O vere grandem, o beneficam, o liberalem Ludovici animam! o constanti populorum pietate, obsequio, amore dignissimam! Plaude enim verò tibi, Rex maxime; ne lætari hac sorte, ne triumphare pudeat.

Sed dum plaudenti, dum triumphanti gratulor, en mihi se Ludovicus objicit prostratus ante aras suppliciter, demissis modestè ac collachrymantibus oculis, supinis manibus, vultu ad pietatem composito, qui præsentis illic Numinis cultum ac reverentiam inspiret. O si pervidere sensus intimos religiosi pectoris! o si suavissimum illud imperientis se Dei felici animæ, & animæ vicissim sinceræ Deo gratias referentis commercium usurpare auri- bus licuisset! Hinc enim scaturit fons ille plenus rerum prosperarum, qui perenni fluxu Ludovici vitam inundat. Hinc ultro liberalem se se Ludovico Deus exhibet, quia gratus ac memor Ludovicus largientis Dei manum agnoscit ac reveretur.

Perge tu porro his animis, Princeps religiosissime; tuere constanti pietate ac religione beneficium recens, quod pietatis ac religionis tuæ fructus est: & dum ad te nostra redeat oratio, patere ut in populum Gallicum derivemus partem aliquam hodiernæ felicitatis, quæ ipse in te fidelis obsequii præmium est. Hoc porro restat altera Orationis parte demonstrandum.

Non est opus hominum, quæ in legitima potestate residet, auctoritas; & quod Principibus viris præstari obsequium solet, non tam ipsis, quam supremo Numini, cujus adumbratæ sunt imagines, exhibetur. Quamobrem et si Regibus vicariis suis permisit Deus, ut debi-

II. Pars.

tum

tum sibi obsequium quoquomodo exigerent; tamen non ita de jure suo cedendum existimavit, ut nec pleteret ab officio deficientes, nec in eodem constantes muneraret.

Mirantur Nationes extera, nec sine aliqua ægritudine æmulationis in nostram gentem commoveri solent, dum reliquos inter populos rerum prosperarum gloria floruisse illam semper, & florere etiamnum hodie inficiari non possunt. At mirari desinant & multo magis parcant indignari, qui nec docile Gallorum obsequium, nec sincerum in Principes suos amorem imitari sustinent. Sic est, Auditores, nulla gentium est tam felix quam nostra, quia nulla gentium est tam studiosa, tam amans, tam adulatrix legitima potestatis quam Gallica; sive fructus ille est indolis bonæ quam nacta sit, sive, quod ego lubentiùs crediderim, ut in colenda suprema majestate primas sibi vindicat, sic expressam in Regibus Numinis imaginem singulariter esse venerandam arbitratur.

Equidem scio, Auditores, feracem semper extitisse Galliam optimorum Principum, quibus fervire honorificum foret; quibus & amandis temperare non posses: verum quanti est vel hoc ipsum præpotentis Dei in gentem nostram beneficium agnovisse, ut par erat, & æquitatis laudem cum officiis legibus conjunxisse.

Quod si nullum unquam orbi Gallico Principem populorum obsequiis atque amoribus Ludovico Magno digniorem Deus ostentavit; ecquod etiam dicemus ante Ludovici Principatum tempus extitisse, quo majoribus testimoniis suum in Reges studium pietatemque Galli consignarint? Neque verò hic amor, hæc prope-

minis circumscribitur, ubi majestas ipsa Principis reverentiam imprimit; ubi propioribus oculis licet intueri Ludovicum, & eximias ingentis ipsius animæ dotes contemplari. Idem hic ardor cernitur in omnibus & in singulis: pertinet ad universos ordines: à nobilitate ad populum, ab urbe Regni primaria ad remotissimas quasque Gallia oras atque Provincias felici continuaque successione propagatur.

Exemplum quidem cæteris exhibent primates Aulici sua apud Regem assiduitate, officiis, sedulitate: epinet hic amor, hæc pietas in regii sanguinis Principibus: efflorescit in Ludovici Nepotibus, in Liberis; qui quanto propius regiam Personam contingunt, tanto arctioribus charitatis atque observantiæ nexibus cum eodem vincuntur: sic tamen ut amor non deterat reverentiam, neque reverentia amorem vicissim infringat.

Verum quotusquisque est, qui suum in Regem studium testari non ambiat? qui occasiones non aucupetur significandæ suæ voluntatis? Quis ardor in militibus, cum pro Ludovici gloria certandum est? Quis vir nobilis vel fortunatum vel capitis discrimen reformidet? Quanta sollicitudo atque alacritas in Sacerdotibus, in Ordinibus Religiosis, in sacris Gallia Præsulibus, quoties pro Regis optimi salute, incolumitate, felicitate vota facienda sunt? Quam sedula in literatis hominibus, ut de nostra ipsorum observantia & studiosa bene merendi de Principe optimo voluntate dicamus aliquid; quam sedula, inquam, in literatis hominibus æmulatio, sagacitas, industria; ut res à Ludovico Magno vel bello vel pace præclare feliciterque gestæ, ut edita passim ab eo pietatis, Religionis cæterarumque

que virtutum exempla omnibus linguis ac literis, omni dicendi genere posteritati consecrentur.

Sed omittamus quæ privata sunt, ad communia veniamus. Revocate memoriam, Auditores, tristissimi illius temporis, cum ingravescens Ludovici valetudo salutem ipsius in extremum discrimen adduxisset. Tunc enim amor imprimis se prodit; cum periclitatur is quem amamus, neque melius sentimus unquam vim necessitudinis, quam cum dissolutionis metus incessit. Agite, memorate vos quæ vidistis, quæ audistis, & quorum ipsi pars magna exististis. Erat aliquis in Gallia, ad quem tanti mali acerbitas non pertineret, qui dolere cum Rege, cum ipso laborare non videretur? Legisses omnium in oculis certius, quam in ipsis nuntiis, quæ de valetudine Ludovici circumferebantur, vel crudescantis, vel remittentis morbi conditionem. Interim incendi aras, cumulari donis altaria, templa votis complorantium personare. Mox ubi depulsus metus est ex Regis ægritudine conceptus, & restituta tandem illa sanitas tam ardentibus populorum precibus sollicitata: ut mutatus repente dolor in gaudium, ut situm squaloremque decor ac festivitas, lucrum communem communes plausus exceperunt! Adeo diligenter, Ludovice, ut orbis Gallici salus in tua unius salute posita sit!

Sit etiam illud, Auditores, constantis in Regem optimum obsequii & amoris monumentum; quod in tanta, tam gravi bellorum diuturnitate, decrepantibus licet communibus fortunis, & accisis non mediocriter privatorum opibus, nova in singulos annos belli subsidia populi sufficiant. Qua in re, quanto plus amori, quam necessitati obsequantur, quam ultro commodis suis ca-

reant, dum gloriæ tuæ serviunt, fecisti ipse periculum, Rex invictissime; cum ante annos septem, procurandæ laboranti Populo tuo quietis ac tranquillitatis cupidus mirum in modum felicem armorum tuorum cursum interrumpere, & redditus Religionis in gratiam clarissimis victoriarum tuarum monumentis, pacem hosti honorificam eandem & quæstuosissimam concederes. Exarsit enimvero populi rerum tuarum amantis studium; & ratus aliquod ex eo fœdere gloriæ tuæ detrimentum importari, nihil non fortunarum suarum devovisset, ut bellum paci ejusmodi præponeretur. Non prævidebat scilicet, quam latus futurus esset fructus illius pacis, quæ Philippo Nepoti tuo Regnum Hispanicum aliquando provideret.

Quod ubi tempus expetitur advenit, quo Philippus Hispanici Imperii heres nuncupatus discederet à nobis novi regni habenas moderaturus; in hoc recenti gaudio quod tua causa susceptum erat, non defuere tamen, qui plausibus lachrymas miscerent, dolerentque eripi sibi de tuo sanguine Principem, quasi vererentur, ne dum nostris opibus, hoc est Principibus fruerentur & superbiret Hispania, tua Galliam soboles aliquando destitueret. Audiit Deus suspirantium voces, & fidelis populi in suos Principes studium approbavit. Decrevit vel ex hoc ipso tempore ablati Gallis Philippi detrimentum refarcire, ne avulso ex stirpe Borbonia furculo, aureus alter deficeret.

Nam quid melius, quid optatius contulisset? quid possit esse tam lætium, tam acceptum genti illi, quæ suos Principes in deliciis, in amoribus habet, quam si longa ac beata eorundem series contingat? Quod aliud virtutis suæ præmium Galli cupidi,

pidius ambiant, quam si in regia domo nunquam deficiant illi, quorum salutem, gloriam, utilitatem fortunis, opibus, sua ipsorum vita antiquiorem arbitrantur?

Sic & olim ipsum Britannia Ducis parentem augustum in iis temporibus adjunctis Deus Gallia donaverat, quibus per continuum gravioris belli decennium Populi regios conatus impensius adjuverant, & majora pietatis, obsequii, virtutisque monumenta præbuerant. Sic Augusta Delphini conjux, quam vellemus esse hodierni gaudii participem, dotale munus unâ cum pace, Burgundionum Ducem attulerat.

Dicite vos, quicumque egregiam in illo superiori bello navavistis operam, an vestri studii vos penitet? an putatis vestros labores male compensatos, quorum gloriosissimus exitus fortunatum Delphini matrimonium, & fortunati matrimonii fructus, Dux Burgundionum extiterat. Quam dulce vobis fuit, quam honorificum, cum ille regionum exercituum imperator, duobus annis proximis, prudentiæ, sagacitatis, solertiæ, magnanimitatis exempla copiis admirantibus sufficeret! cum incuteret metum hostibus; cum imparibus viribus, præstantes robore ac numero lacefferet; cum suæ militiæ primitias victoriis ac triumphis consignaret; cum militem in castris liberalitate, officiis, benevolentia conciliaret; cum in ipso pacis sinu spretis ludorum ac spectaculorum oblectamentis, nihil nisi ferium, nisi maturiore consilio dignum vel diceret, vel saperet; quam dulce, inquam, vobis, quam honorificum fuit iactare vos posse! Hic Princeps tot virtutibus præditus, omnibus absolutus numeris, nostrorum laborum fructus est, merces obsequii, præmium virtutis amplissi-

imum. Tam pretiosum munus, tam certum imperii præsidium ac decus Gallia non haberet; nisi hoc pignore devotissimam in Ludovicum populi sui fidem ac pietatem Deus compensare voluisset.

Quod olim Deus ad compensandam Populi Gallici fidem, constantiam, virtutem contulerat, id ipsum hodie novo beneficio renovavit; & ad levandum hodierni belli indefessum laborem, ad remunerandam obsequiosam alacritatem, ad suscitandam subsequaturæ brevi fortunæ melioris expectationem, promissum jam in auspiciatissimis Augustæ Adelaidis nuptiis, ad lætitiæ ac felicitatem, Britannia Ducem largitur.

Plaudite igitur vobis felices nimium fortunatique populi, quibus jam licet esse votorum compotes; agite perennes immortalis Deo, pro concesso vobis munere, gratias; erumpat novum aliquod insolitæ & inusitatæ lætitiæ argumentum; sed quid vos horret aut stimulem, quasi per vosmet ipsi recentis beneficii magnitudinem non sensissetis?

Nam quid ergo sibi volunt tam frequentes, tam sinceræ lætantis, exultantis populi significationes? quid loquuntur aliud quæ veniunt ex universis orbis Gallici partibus literæ? quid non excogitavit ingeniosa civitatum solertia, quo studium lætitiæque restarentur? quis in hac Urbe Regni primaria non certavit æmulatione laudis, & palmam devotissimi studii non ambiit? quod spatium ab ortu faustissimo novi Principis à publico gaudio vacavit? Tantum non hac ipsa hora dicenti non obstrepitur, vix Oratorem sustinent, qui præceptam sibi continuandæ lætitiæ moram conqueruntur.

Agite, nihil ego vos moror, indulgete, per me licet, tam legitimis gau-

gaudiis, facite obsequioso in Principem vestrum studio, ardentissima placendi voluntate, ut novum aliquem Deus adjiciat felicitatis cumulum; ut isthac gaudia quae fecit, impertiendo Regium Infantem, beata demum pace ac tranquillitate concludat.

Quamquam numquid in ipsis Britanniae Ducis Natalibus felix optatissima pacis omen Superi jam fecerunt? Nihil conferret ad suscitandas spes quasquaque latissimas, quod parentem habet Augustam Adelaïdem; cujus mite ingenium, suavitas indoles, mores urbani, plena humanitate societas ac consuetudo nihil habent cum bellis commune: quam gratiae omnes ac Charites sequuntur fidissimae pacis comites: cui Pax ipsa pronuba in auspiciis nuptiis adfuit, & dotale munus sufficit? Nihil victoria, proximus ad pacem gradus, praefagiret; cujus felix partus est Dux Britanniae; Victoriam dico, quae Infanti Regio inchoanti vitae primordia Parentis laureas ac palmas agcessit?

Quid dicam quod ea prodiit anni tempestate, quae copiam, ubertatem & abundantiam sonat? quod nascenti festivi ignes Joannis Praecursoris ortum celebrantes praefulserunt? quod inter secundos undecunque armorum exitus, felicia pacis ac tranquillitatis omnia, procreatus est? Vivite in tam justa latissimarum rerum expectatione, felices iterum atque iterum populi. At vos, fortunati tamen inter ceteros, Aemorici, gens amica, bellicosa natio, populus amabilis. En vobis dignus indole, dignus animo studioque vestro novus Britanniae Dux exoritur, qui referat cum nomine tot Britanniae Ducum virtutes, & intermortuam laudem tanto intervallo revocet. Erit, nolite dubitare, pietatis studio,

fortitudine animi, suavitate morum spectabilis, ut Carolus Octavus. Populi pater vocabitur, ut Ludovicus duodecimus. Literatos fovebit, & ipse politionibus excultus literis, ut Franciscus Primus. Magnificentiam in Aula, in spectaculis apparatus exhibebit, ut Henricus secundus: neque ut ille patietur nomen tam speciosum senescere, sed in nutuosa sobole propagatum venturis aetatibus ostentabit.

Tempus est, ut ad te nostrateat Oratio, Ludovice. Ecce compos votorum habes, quod unum ad laetitiam optandum esse videbatur. Dederunt tibi Superi in Regio Pronepote certissimum benevolentiae suae pignus. Exististi testis publici gaudii, & in tanta populi tui alacritate persensisti, quam memor ac gratus impensum sibi munus exceperit. Quid restat, nisi ut ipse memorem ac gratum Deo te praestes, & apertum populi tui obsequium, sincerum amorem remunerare non graveris.

Id jam fecisti tu quidem, cum te jubente universae Galliae templarum gratiarum actionibus personuere: cum persolutis eorum nominibus, qui in vinculis detinebantur, custodiarum postes ac repagula revellistis. Sed est aliquid praeterea quod à te pro jure suo Deus exigit, quod ipsi votis omnibus petimus amanter ac precamur; scilicet ut, quam tu in formando Filio Delphino, in educandis Nepotibus, piam sollicitudinem fidelemque operam attulisti, eandem in instituendo Pronepote bonus impertias. Gaudeat, exultet, triumphet Gallia, dum crescente sensim atque adolescentente sub disciplina Ludovici Magni Regio Pueri, videbit efflorescere in ipso virtutes illas, quas miratur in Parente, suspicit in Avo, in Proavo obstupefcit.

Ne

Neque verò labor ille, quem impendes, erit sterilis, aut mercede vacuus, Regum beneficentissime: dum juniori Pronepote pietatis sensus, Religionis studium, quo flagras, inspirabis; dum teneram mentem formabis ad grandia; dum regnandi artem optimam edocebis; dum egregia documenta, melioribus facinorum tuorum exemplis confirmabis; senties effervescente in Augusto Pueri virtutum igniculos ac semina quae sparseris; admirabere postmodum eundem ad magna quæque inflammari: excipies victorem triumphantemque, ut ipsius Patrem & Avum excepisti; denique pervidebis non explendam esse generosi Pronepotis æmulationem, nisi te ipsum universo orbi, tui simillimus, aliquando representet.

ARS DICENDI
QUALEM RHETORES
IN SCHOLIS DOCENT
A RECENTIORIBUS
TEMERE OPPUGNATA
VINDICATUR.

Oratio habita anno D. M. DCC. VI.

ORATIO VII.

Confidentes plus æquo, ne dicam, audaculi fortè nos videbimur, qui nostris de rebus locuturi præter morem ex hoc loco tam frequentem Ordinum omnium confesum vocare non dubitaverimus. Eminentissime S. R. E. Cardinalis, Illustrissimi Ecclesiae Principes, Præ-

Aderat.
Eminent.
Cardin.
Eltrius.

fides Illustrissimi, Amplissimi Senatores, Viri omnium Ordinum Ornatiissimi.

Nam quid vos attinet varias audire controversias, quæ Literarium Ludum agitare solent, aut earumdem arbitros ac iudices interpellari? Tunc licuit vestram ambire praesentiam, cum in iis argumentis versaremur, quæ recentem latissimarum rerum memoriam non sine novo voluptatis sensu revocarent. At qui nihil aliud proposuerimus hodie, quam tueri jura Artis illius quam exercemus, & contra obtrectatorum invidiam, nostram in dicendo studendoque rationem palam approbare, an non debuimus, subvereri, ne alienam aberuditis auribus materiem aggredieremur?

Quamquam, quod causarum Actoribus in Foro, quod in Lyceo suo Philosophis, quod Academicis in cœtibus suis, & licet, & omnium calculo comprobatur, cur id nobis unis negaretur de rebus ad Rhetoricam pertinentibus apud sanissimos hujus controversiae aestimatores habere sermonem; maxime cum in Artem illam quidam ab aliquot annis homines insurrexerint, qui, si malevoli in nos animi suspitione carere possunt, rudes certe illius disciplinae, quam tractamus, & in nostris studiis peregrini penitus atque hospites debent videri?

Equidem scio, Auditores, non defuisse jam suos tam justae causae per celebres patronos, quorum studio & eruditioni Respublica Literaria pluriquam debet; atque inter ceteros illustrissimum Ecclesiae Principem Brularium, Virum non verendum minus virtutis ingeniique gloria, quam splendore generis & suae dignitatis amplitudine conspicuum; qui, ut est Orator ipse magnificus, & peritus, si quis est alius, Eloquentiae sanioris

ar-

arbiter, infictam Rhetorum nomini labem brevibus quidem ac compendiariis, sed decretoriis rationibus absterfit.

Tamen hærent impune, & quotidie renovantur in triviis ac comitis plena maledictis affixa, quibus Rhetorica proscinditur; deridentur illa, quæ traduntur in Scholis, Eloquentiæ rudimenta; & erit nemo qui probrum eluat? nemo se offeret pro communi causa dicturus? Ego verò, Auditores, etsi novi plurimos in hac palæstra, qui tam honorifica provincia defungi cum dignitate possint; tamen hanc ipsam vindicare mihimet hodie non dubitem; qui si cæteris in rebus inferior multis, uti revera sum, reputari debeam, meritis sanè in hoc militiae genere stipendiis videar cum paucis comparandus.

At enim, inquiunt, qui nobis advertantur; quidquid Rhetorica molitur ad Eloquentiam, vel Præceptis vel Exercitatione continetur, quorum alterum inutile ac supervacaneum; alterum etiam damnosum ac perniciosum reputari possit.

Contra ego sic contendo, Auditores, eadem illa Præcepta, quæ Rhetorica complectitur, tam esse ad veram Eloquentiam necessaria, ut sine eorum subsidio comparari illa non possit. Hoc primum: hanc ipsam Exercitationem, qua Rhetorica maxime nititur, tam utilem ad eandem Eloquentiam videri; ut sublata illa, hæc manca penitus & otiosa sit: hoc Alterum.

Veniant igitur, qui Artem dicendi, qualem Rhetores in Scholis docent, temerè oppugnarunt, & dum gemina Orationis parte Necessitatem illius pariter atque Utilitatem astruimus, discant non inanem à nobis tractari Artem, & tam seriam quam gratuitam omni-

bus bene dicere volentibus Scholam aperiri.

Tuum in hac causa suffragium, Cardinalis Eminentissime, nihil est quod impensius ambiam, qui jam possim illud mihi certo gratulari, dum præsentia tua dicentem cohonestas & attentione benevola prosequeris.

Quantum enim vero pondus ac momentum Rhetoricis Exercitationibus debet accedere, quibus ille delectari videatur, quem Europa tota tam disertum, tam solertem, tam peritum in conciliandis animis experta est? Quare non aliunde velim augurari de controversia nostra quid sentias, Cardinalis Eminentissime: non repetam inde Artis illius, quam exerceamus, pretium, quòd instituti nostri rationem non semel collaudasti: non abutar tuo ipsius testimonio, quòd consignasti in datis nuper literis ad Vicarium Generalem nostræ Societatis, quam paterna benevolentia complecteris; quæ te vicissim ut parentem colit ac veneratur; ubi, quàm uberes olim ex nostra disciplina fructus Collegii Romani Alumnus percepisses, amicè & indulgens fortè nobis plus æquo significabas. Sufficiat ad Rhetorici nominis commendationem, quòd non hodie tantum, sed aliàs sæpe nostræ concertationes Tibi placuerunt; Tibi quo, si quid tot obitis sapienter legationibus, tot confectis feliciter negotiis, creditur, perspicacior nemo in degustandis ingeniis, nemo iisdem regendis moderandisque aut dexterior aut fortunatior extitit; Tibi, qui tantam Estræo nomini laudem excelssæ mentis præstantia, sublimitate, facundia contulisti, quantum tot Heroes ab ipsis annis quadringentis armorum gloria peperrunt.

Non est vacuum & inane, quòd I. Pars. gerimus, Rhetoris nomen, nec leve onus

onus ille suscipit, qui penitiores Eloquentiæ recludere aditus, & quod in hac Arte magis abditum atque intricatum est, expedire debeat. Imò quàm difficilis videtur & ardua res, sic appositè dicere, ut persuadeas quod velis; ita dominari hominum animis, ut, quos placuerit, eiere ac fuscitare motus valeas; adeo regere voluntates, ut easdem inclinare partem in omnem ad arbitrium possis; quàm operosum quidpiam est, sufficere rationem ac modum, quibus id efficias; aperire certum viæ traritem, per quem inoffenso pede propositum finem assequaris; eam denique dispensare ac temperate præceptorum vim ac seriem, quibus utendis fias votorum compos, & in magnum Oratorem evadas.

Hic verò inclamantes audio qui Rhetoricam valere jubent tanquam inutilem, & præceptionum usum omnem amandant penitus ac proscribunt. Nam cur, inquiunt, quod pertinet ad convincendos animos aut inclinandas voluntates hoc sibi sumat Rhetorica pertractandum; quasi Natura, Magistra melior ac potior, alienis præsidii indigeat, nec sibi sufficiat una, cum ut videat quod in unoquoque penitus est, tum ut proferre possit ex suo, quod esse persenserit ad vim faciendam magis idoneum? Nempe Rhetorica continet boni quidpiam, quod Natura non dictaverit prius, aut dictare etiamnum audire illam volentibus non parer?

Hæc sunt, Auditores, quamobrem Rhetoricæ studium eliminandum putent tanquam inutile ac supervacaneum, qui è Philosophicis commentationibus omnia metiuntur. At videant illi, amabo, quàm multas una cum Rhetorica facultates ac disciplinas proscribant. Nam quid sunt aliud disciplinæ omnes, quàm fel-

ces quidam Naturæ partus, quos totidem veluti scintillas silicum in venis abstrusas ingenii vis meditando extudit? Quid tanta Principiorum varietas ac multitudo, quibus tanquam fundamentis nituntur illæ, nisi dulces speculationis diurnæ fructus, qui aspirantibus ad eandem laudem non læto minùs ubere proveniant.

Ergo Scholas vestras deinceps claudite, incendite plena illa eruditionis annosæ volumina, laborum vigiliarumque vestrarum spem & solatium vel inviti deperdite, Philosophi, Mathematici, Jurisperiti. Quidquid excogitatum à vobis solerter, quidquid scriptum ingeniosè, quidquid posteritati feliciter transmissum est ad stimulandam juniorum curiositatem, ad suscitandos ingenii igniculos, ad acuendam mentis aciem, nullius hodie ponderis ac momenti est. Valeant illa quæcumque sufficistis discendi adjumenta, quibus instructi hætenus novelli Candidati, velut benignæ facis ad lumen, tenebricosos studiorum per Mæandros tutè inceserunt. Ecce nova lex à peritioribus Magistris edicitur, novum mandati genus emanat. Permittendi sunt propriis viribus teneri recentisque animi, præceptis illi vel documentis non egent, quibus Natura dedit ingenium, quod cogitando, meditando, speculandoque exerceant. Exurgent brevi ex seria frequentique contemplatione novi Panschalii, novi Carthesii, quo prope modo prodeunt ex alvearibus apum examina, aut sicut illi, quos de factis dentibus natos ferunt; cataphracti milites nascentur ex improvviso, contra genus omne Præceptionum parati decertare.

Verùm esto; neque Magistris, neque Præceptionibus egeant cæteræ disciplinæ, ut perdiscantur; satif-
que